

۸۷/۱/۱۰۳۱۴
۸۷/۱/۱۱۷۷
۸۷/۱/۱۱۷۷

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته فرهنگ و زبان های باستانی

بررسی مقایسه ای مرگ در اساطیر ایران و مصر

توسط:

الهام پور عبدالله

استاد راهنما:

دکتر کتابون نمیرانیان

شهریور ۱۳۸۷

۱۰۶۷۳۲

کتابخانه اساتید دانشگاه شیراز
فصلنامه ادبیات

۱۳۸۷ / ۱۰ / ۲۱

به نام خدا

بررسی مقایسه ای مرگ در اساطیر ایران و مصر

به وسیله ی:
الهام پورعبداله

پایان نامه

**ارائه شده به تحصیلات تکمیلی دانشگاه به عنوان بخشی از فعالیت های
تحصیلی لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد**

در رشته ی:

فرهنگ و زبان های باستانی
از دانشگاه شیراز
شیراز
جمهوری اسلامی ایران

ارزیابی شده توسط کمیته پایان نامه با درجه: عالی

دکتر کتایون نمیرانیان ، استادیار بخش زبان های خارجی و زبانشناسی
دکتر محمود رضا دستغیب بهشتی، استادیار بخش زبان های خارجی و

زبانشناسی
دکتر گلنار قلعه خانی ، استادیار بخش زبان های خارجی و زبانشناسی

شهریور ۱۳۸۷

تقديم به:

تمام جويندگان راه حقيقت

سپاسگزاری

در آغاز هیچ نبود، کلمه بود و آن کلمه، خدا بود. عظمت همواره در جستجوی چشمی است که او را ببیند و خوبی همواره در انتظار فردی است که او را بشناسد و زیبایی همواره تشنه ی دلی که به او عشق ورزد.

با عمیق ترین احترام و قدردانی نسبت به استادان بزرگوار و دانشمند سرکار خانم‌ها:

دکتر کتایون نمیرانیان و دکتر گلنار قلعه خانی

و جناب آقای:

دکتر محمود رضا دستغیب بهشتی

برای این عزیزان از درگاه خداوند، پیروزی و سعادت را مسألت دارم.

چکیده

بررسی مقایسه‌ای مرگ در اساطیر ایران و مصر

به وسیله ی:

الهام پورعبداله

در این پایان نامه به موضوع مرگ به صورت مقایسه‌ای در اساطیر ایران و مصر با مطالعه و بررسی متون اوستایی (ها دخت نسک، وندیداد، یشت‌ها)، متون پهلوی (بندش، مینوی خرد، دادستان دینی، شایست نشایست، ارداویرافنامه، روایت پهلوی) و کتابها و مراجع دیگری که ذکر آنها در بخش منابع رفته است، پرداخته شده است و شامل پنج فصل مجزا می باشد.

در فصل اول معنا و مفهوم مرگ از لحاظ زبانشناسی و نیز نگرش‌های تاریخی، اجتماعی و روانشناسی مورد بررسی قرار گرفته است.

در فصل دوم با توجه به این که در این پایان نامه به اساطیر ایران و مصر پرداخته شده است، فصلی مجزا به اسطوره و تعاریف و کارکردهای گوناگون ارائه شده در رابطه با آن و نیز اهمیت آن اختصاص یافته است. موضوع مرگ به صورت اختصاصی در اساطیر ایران و مصر به ترتیب در فصل‌های سوم و چهارم آورده شده است و باورها، عقاید و آداب و رسوم مخصوص در رابطه با مرگ و داوری پس از مرگ و دنیای پس از مرگ با جزئیات مورد بررسی قرار گرفته است.

در فصل پنجم نتیجه گیری حاصل از انجام این کار تحقیقی ارائه شده است که در پایان، مرگ را نه تنها مایه ی رنج یا عاملی برای ترس بشر نمی داند بلکه همچون تولدی دوباره و نیز دریچه‌ای برای ارتقاء بینش، آگاهی و شهود انسان می باشد.

بخشی مجزا نیز مربوط به تصاویری می باشد که در متن به آنها ارجاع داده شده است.

آنچه ما راجع به مرگ می آموزیم ممکن است تغییرات مهمی در نحوه ی زندگی ما به وجود آورد، چرا که این واقعیتی است که ما این زندگی را به طور کامل درک نخواهیم کرد تا وقتی که نگاهی مختصر به آنچه که در ورای آن قرار گرفته، بیاندازیم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: مقدمه
۲	۱-۱- پدیده ی مرگ
۵	۲-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق
۵	۳-۱- هدف تحقیق
۶	۴-۱- روش تحقیق
۶	۵-۱- پیشینه تحقیق
۶	۶-۱- سؤالات تحقیق
۷	۷-۱- مرگ از دیدگاه زبان شناسی
۷	۸-۱- درآمیختگی مرگ و زندگی
۹	۹-۱- مرگ آموزی
۱۰	۱۰-۱- انکار مرگ

- ۱۱-۱- پذیرش مرگ ۱۱
- ۱۲-۱- رابطه ی مرگ و شخصیت ۱۲
- ۱۳-۱- نگرش جوامع به مرگ ۱۳
- ۱۴-۱- چهار نگرش عمده در برابر مرگ ۱۴
- ۱-۱۴-۱- نگرش انکار کننده ی مرگ ۱۴
- ۲-۱۴-۱- نگرش مبارزه جویانه در برابر مرگ ۱۵
- ۳-۱۴-۱- نگرش مشتاقانه در برابر مرگ ۱۵
- ۴-۱۴-۱- نگرش پذیرنده در برابر مرگ ۱۵
- ۱۵-۱- تصور انسان نخستین از مرگ ۱۶
- ۱۶-۱- جهان پس از مرگ ۱۹
- ۱۷-۱- ملاحظات انسان درباره ی مرگ در طول تاریخ ۲۴
- ۱-۱۷-۱- خوشباشی ۲۴
- ۲-۱۷-۱- بدبینی ۲۵
- ۳-۱۷-۱- مقابله ی فیزیکی با مرگ ۲۶
- ۴-۱۷-۱- غلبه بر مرگ با کسب شهرت ۲۸
- ۵-۱۷-۱- باور به بقای روح و رستخیز انسان ۲۹
- ۱۸-۱- آئین های مرگ ۳۱
- ۱۹-۱- دفن مردگان ۳۵
- ۱-۱۹-۱- تدفین مرده با یک جانور ۳۸
- ۲-۱۹-۱- گورستان نمادی از جامعه ۳۹
- ۳-۱۹-۱- دفن مردگان در خانه ۴۱

- ۲۰-۱- سوزاندن مردگان ۴۲
- ۲۱-۱- نصب سمبل های نور بر آرامگاه ۴۲
- ۲۲-۱- نتایج به دست آمده از بخش ۴۳

فصل دوم: اسطوره

- ۱-۲- تعریف اسطوره ۴۵
- ۲-۲- دیدگاه های آکادمیک درباره ی اسطوره ۴۶
- ۳-۲- کارکردهای اسطوره ۴۹
- ۱-۳-۲- کارکرد عرفانی ۴۹
- ۲-۳-۲- کارکرد کیهان شناختی ۴۹
- ۳-۳-۲- کارکرد جامعه شناختی ۴۹
- ۴-۳-۲- کارکرد تعلیم و تربیتی ۴۹
- ۴-۲- اهمیت اسطوره ۵۰
- ۵-۲- روانکاری و دانش اساطیری ۵۵

فصل سوم: اساطیر ایران

- ۱-۳- کشور ایران ۶۰
- ۲-۳- باورها و گورهای اولیه ۶۱
- ۳-۳- مرگ در فلسفه ی ایران کهن ۶۵
- ۴-۳- قانون علت و معلول ۶۷
- ۵-۳- اساطیر زرتشتی ۶۸
- ۶-۳- دیوهای مرگ ۷۰
- ۱-۶-۳- استویداد/استوهات ۷۰

- ۷۰ ۲-۶-۳ ویزرش
- ۷۰ ۳-۶-۳ وای بد
- ۷۱ ۴-۶-۳ نسو/ نسوش
- ۷۱ ۷-۳ ایزدان مرتبط با داوری مردگان
- ۷۱ ۱-۷-۳ مهر
- ۷۱ ۲-۷-۳ سروش
- ۷۲ ۳-۷-۳ رشن
- ۷۲ ۸-۳ بهشت، دوزخ و برزخ
- ۷۳ ۹-۳ کالبد انسان
- ۷۳ ۱-۹-۳ تن
- ۷۴ ۲-۹-۳ جان
- ۷۴ ۳-۹-۳ فروهر
- ۷۵ ۴-۹-۳ روان
- ۷۵ ۱۰-۳ دگرگونیهای کالبد پس از مرگ
- ۷۶ ۱۱-۳ مراحل پس از مرگ
- ۷۷ ۱۲-۳ حالت روان در سه شب اول درگذشت
- ۸۰ ۱۳-۳ چگونگی روان در بامداد روز چهارم
- ۸۱ ۱۴-۳ پل چینوت
- ۸۲ ۱۵-۳ بهشت
- ۸۳ ۱۶-۳ دوزخ
- ۸۴ ۱۷-۳ همیستگان (برزخ)

- ۱۸-۳- ارتباط آزاد گزیش با پادفراه ۸۶
- ۱۹-۳- آئین های کفن و دفن در ایران باستان ۸۶
- ۲۰-۳- آئین های خاص زرتشتیان ۸۸
- ۲۱-۳- دخمه ۹۰
- ۱-۲۱-۳- علل دخمه گذاری ۹۳
- ۲-۲۱-۳- محسنات و معایب دخمه گذاری ۹۴
- ۳-۲۱-۳- نظریاتی چند درباره دخمه گذاری ۹۵
- ۲۲-۳- علت ناپاک دانستن مرده ۹۶
- ۲۳-۳- آئین های کفن و دفن زرتشتیان تهران ۹۸
- ۲۴-۳- آئین های کفن و دفن زرتشتیان یزد ۱۰۱
- ۲۵-۳- مراسم بایسته آیینی ۱۰۲
- ۱-۲۵-۳- پت ۱۰۲
- ۲-۲۵-۳- یشت گاهان ۱۰۳
- ۳-۲۵-۳- اوستای پس روان ۱۰۳
- ۴-۲۵-۳- یشت سروش ۱۰۴
- ۵-۲۵-۳- سروش یشت سر شب ۱۰۴
- ۶-۲۵-۳- سوم ۱۰۴
- ۷-۲۵-۳- پرسه ۱۰۵
- ۸-۲۵-۳- شبگیره ۱۰۵
- ۹-۲۵-۳- چهارم ۱۰۵
- ۱۰-۲۵-۳- دهه ۱۰۷

- ۱۰۷ ۱۱-۲۵-۳ سی روزه
- ۱۰۷ ۱۲-۲۵-۳ روزه
- ۱۰۸ ۱۳-۲۵-۳ سال
- ۱۰۸ ۲۶-۳ درگذشت اطفال
- ۱۰۸ ۲۷-۳ موارد فرعی
- ۱۱۰ ۲۸-۳ آئین بدرود با درگذشتگان
- ۱۱۲ ۲۹-۳ آئین ارج گذاری به روان جاودان
- ۱۱۴ ۳۰-۳ فراشکرت
- ۱۱۴ ۳۱-۳ رستاخیز
- ۱۱۵ ۳۲-۳ روز شمار و تن پسین
- ۱۱۵ ۳۳-۳ داوری همگانی
- ۱۱۷ ۳۴-۳ اصل پیروزی نهایی خوبی بر بدی

فصل چهارم: اساطیر مصر

- ۱۲۰ ۱-۴ کشور مصر
- ۱۲۳ ۲-۴ دین و مذهب
- ۱۲۳ ۳-۴ مرگ در فلسفه ی مصر باستان
- ۱۲۶ ۴-۴ ارتباط فرعون با اوزیریس
- ۱۲۸ ۵-۴ داستان اوزیریس
- ۱۳۷ ۶-۴ همکاران اوزیریس
- ۱۳۷ ۱-۶-۴ انحور
- ۱۳۷ ۲-۶-۴ نوت

- ۱۳۸ ۳-۶-۴ حورس
- ۱۳۸ ۴-۶-۴ حتحور
- ۱۳۹ ۵-۶-۴ آنوبیس
- ۱۴۰ ۶-۶-۴ اویواوت
- ۱۴۰ ۷-۶-۴ تحوت
- ۱۴۰ ۸-۶-۴ آمون
- ۱۴۱ ۹-۶-۴ نیت
- ۱۴۱ ۱۰-۶-۴ خونوم
- ۱۴۱ ۱۱-۶-۴ حایی
- ۱۴۱ ۱۲-۶-۴ بس
- ۱۴۲ ۱۳-۶-۴ مسخت
- ۱۴۲ ۱۴-۶-۴ شای
- ۱۴۳ ۱۵-۶-۴ رنه نت
- ۱۴۳ ۱۶-۶-۴ رنپت
- ۱۴۳ ۱۷-۶-۴ سلکت
- ۱۴۳ ۱۸-۶-۴ چهار فرزند حورس
- ۱۴۴ ۱۹-۶-۴ آمنت
- ۱۴۵ ۲۰-۶-۴ مرت سگر
- ۱۴۵ ۲۱-۶-۴ مآت
- ۱۴۵ ۲۲-۶-۴ زهه
- ۱۴۶ ۷-۶-۴ داوری مردگان و سنجش روح

- ۱۴۷.....۸-۴- مومیایی
- ۱۴۷.....۱-۸-۴- نحوه ی مومیایی کردن
- ۱۴۹.....۲-۸-۴- تشییع جنازه
- ۱۴۹.....۳-۸-۴- مشخصات مقبره ها
- ۱۵۰.....۴-۸-۴- اهرام و گورستان امپراطوری قدیم
- ۱۵۰.....۵-۸-۴- مقبره های زیر زمینی دوره ی تب
- ۱۵۲.....۹-۴- افسونگری
- ۱۵۲.....۱-۹-۴- افسونهای مذهبی
- ۱۵۳.....۲-۹-۴- افسونگری عامیانه
- ۱۵۳.....۱۰-۴- مقابر سلطنتی مصری
- ۱۵۳.....۱۱-۴- قبرهای خصوصی
- ۱۵۳.....۱-۱۱-۴- در گورستان های سلطنتی
- ۱۵۴.....۲-۱۱-۴- در شهرستانها
- ۱۵۴.....۱۲-۴- تزئینات دیواری
- ۱۵۵.....۱۳-۴- حجاری
- ۱۵۶.....۱۴-۴- روابط پادشاه با عمال و کارمندان
- ۱۵۶.....۱۵-۴- تکامل مقابر سلطنتی
- ۱۵۹.....۱۶-۴- معابد مقبره ای
- ۱۶۰.....۱۷-۴- مصطبه
- ۱۶۱.....۱۸-۴- متون اهرام
- ۱۶۲.....۱۹-۴- دوره ی فترت

۱۶۲ ۱-۱۹-۴- مقابر

۱۶۲ ۲-۱۹-۴- اثاثیه مقبره ها

۱۶۴ ۳-۱۹-۴- مجسمه سازی

۱۶۴ ۴-۱۹-۴- تحول در عقاید مربوط به مرگ

فصل پنجم: نتیجه گیری

۱۶۷ ۱-۵- نتیجه گیری

۱۶۹ منابع

فهرست تصاویر

- تصویر شماره ۱- نقشه تپه های باستانی ایران
- تصویر شماره ۲- نقشه مصر باستان
- تصویر شماره ۳- فروهر ایرانی
- تصویر شماره ۴- اهرام ثلاثه مصر
- تصویر شماره ۵- تپه های باستانی ایران
- ۱-۵- تپه سیلک کاشان
- ۲-۵- تپه حصار دامغان
- ۳-۵- تپه حسنلو آذربایجان
- ۴-۵- تپه گیان نهاوند
- ۵-۵- تپه زیویه کردستان
- تصویر شماره ۶- قبور باستانی
- تصویر شماره ۷- وسایل دفن شده به همراه مرده
- تصویر شماره ۸- یمه (جم)
- تصویر شماره ۹- دآوری مردگان در اساطیر ایرانی
- تصویر شماره ۱۰- دخمه (برج خاموشان)

تصویر شماره ۱۱- اوزیریس

تصویر شماره ۱۲- اوزیریس- ایزیس- حورس

تصویر شماره ۱۳- انحور

تصویر شماره ۱۴- نوت

تصویر شماره ۱۵- حورس

تصویر شماره ۱۶- حتحور

تصویر شماره ۱۷- آنویس

تصویر شماره ۱۸- تحوت

تصویر شماره ۱۹- نیت

تصویر شماره ۲۰- چهار فرزند حورس

تصویر شماره ۲۱- داوری مردگان در اساطیر مصری

تصویر شماره ۲۲- تشییع جنازه توسط زنان مصری

تصویر شماره ۲۳- اوشابتی ها

تصویر شماره ۲۴- مقابر شخصی مصری

تصویر شماره ۲۵- مقبره توتان خامون

تصویر شماره ۲۶- معابد مقبره ای

تصویر شماره ۲۷- وسایل کار مومیایی

پیوست

۱- مجموعه ای از کتابهای پهلوی که در مورد مرگ مطالبی دارند

۲- گاهنامه تاریخ مصر باستان

فصل اول

مقدمه

پدیده ی مرگ

مرگ چیست؟ این سؤالی است که بشریت از زمان پیدایش انسان همواره از خودش داشته است. واقعیت این است که برای بسیاری از ما صحبت راجع به مرگ بسیار مشکل است و این مسئله دست کم دو دلیل دارد. یکی از این دلایل در وحله ی اول روانشناختی و فرهنگی است. به این معنا که مسئله مرگ به نوعی بد تلقی می شود. شاید هم ما در ناخودآگاه همان احساس می کنیم که با مرگ در تماس بودن به هر شکلی، حتی غیر مستقیم، به نوعی ما را به مرگ خودمان مربوط می سازد و مرگ خودمان را نزدیک تر کرده و آنرا واقعی تر می نماید و ما را به فکر وادار می دارد.

صحبت راجع به مرگ را می توان از راه روانشناسی و به عنوان طریقه ی غیر مستقیم دیگری برای تحقیق مورد بررسی قرار داد. شکی نیست که بسیاری از مردم احساس می کنند حرف زدن راجع به مرگ به نوعی تجسم ذهنی آن و نزدیک تر کردن دیدن و رو به رو شدن با مرگ ناگزیر خودشان است. بنابراین برای چشم پوشی از این درد روانی، ما سعی می کنیم تا آنجا که ممکن است از یادآوری این مسئله پرهیز کنیم.

دلیل دومی که گفتگو راجع به مرگ را مشکل می کند پیچیده تر است، زیرا که ریشه در عمق زبان بشری دارد. در اغلب موارد، کلماتی که از آنها نام می بریم اشاره به چیزهایی دارد که ما به طور فیزیکی با آن برخورد کرده و آنها را تجربه نموده ایم.

اما مرگ مقوله ای است و رای تجربه ی آگاهانه ی خیلی از ما، چرا که هرگز با آن برخورد نکرده ایم و به ناچار حرف زدن راجع به مرگ هم سخنی است که که از نظر اجتماعی نامطلوب به حساب می آید و هم به دلیل بی تجربگی ما فاقد قاطعیت لازم از نظر زبانشناسی است. در نهایت کاری که انجام می دهیم این است که مقایسه ی خوش آیندی برای خود به وجود می آوریم.

ما مرگ و مردن را با دلنشین ترین و آشنا ترین چیزی که تجربه کرده ایم قیاس می کنیم. شاید معمول ترین مقایسه ها، قیاس بین مرگ و خواب باشد. ما به خود می گوئیم مرگ نیز مانند خواب است و این نوع فکر برای ما خیلی عادی است و همیشه بر تفکر و زبانمان جاری می شود و سالیان سال در ادبیات و فرهنگهای مختلف نیز وجود داشته است.